

O poszukiwaniach w Instytucie Pamięci Narodowej

Dokumenty zgromadzone w archiwach Instytutu Pamięci Narodowej mogą być niezwykle pomocne w prowadzeniu badań genealogicznych – jako źródło wiedzy na temat naszych przodków, ich trudnych doświadczeń związanych głównie z nazistowskimi i komunistycznymi zbrodniami, represjami politycznymi oraz ogólną działalnością organów bezpieczeństwa państwa. Często nie mamy nawet świadomości, że takie materiały przetrwały i możemy w prosty sposób do nich dotrzeć.

Pierwszym krokiem do rozpoczęcia poszukiwań w IPN jest złożenie wniosku o udostępnienie dokumentów archiwalnych. Należy zrobić to osobiście, udając się do siedziby jednostki organizacyjnej IPN, bądź za pośrednictwem poczty, pod warunkiem poświadczenia podpisu przez notariusza. Dla potrzeb genealogicznych najprostszym sposobem dotarcia do interesujących nas materiałów związanych z historią przodków jest posłużenie się wnioskiem o udostępnienie do wglądu dokumentów dotyczących nieżyjącej osoby najbliższej wnioskodawcy. Może go złożyć każda osoba zainteresowana, spokrewniona bądź powinowacona ze zmarłym w relacji określonej szczegółowymi przepisami. Osobą najbliższą nie jest tu jednak zstępny rodzeństwa, co często utrudnia poszukiwania, zwłaszcza w przypadku próby dotarcia do materiałów dotyczących nieżyjących osób bezpotomnych. Składając wniosek, należy jednocześnie przedstawić dokument potwierdzający śmierć osoby, której on dotyczy, oraz stopień pokrewieństwa lub powinowactwa z nią. W uzasadnionych przypadkach jako dowód może tu posłużyć wiarygodne oświadczenie wnioskodawcy.

Organem rozpatrującym wniosek jest dyrektor oddziału IPN właściwego ze względu na miejsce zamieszkania wnioskodawcy. Udostępnienie dokumentów lub ich kopii może odbyć się jednak w dowolnie wybranej siedzibie jednostki organizacyjnej IPN.

Dla ułatwienia kwerendy we wniosku należy przybliżyć najważniejsze fakty z życiorysu zmarłego przodka. Zależnie od zakresu poszukiwań, w miarę możliwości powinniśmy wskazać więc jego miejsca zamieszkania i zatrudnienia, opisać formy inwigilacji i represji, jakich doświadczył on ze strony organów bezpieczeństwa państwa oraz wymiaru sprawiedliwości, a także podać informacje dotyczące służby wojskowej i wyjazdów zagranicznych.

Termin realizacji wniosku o udostępnienie dokumentów dotyczących nieżyjącej osoby najbliższej wnioskodawcy wynosi około czterech miesięcy. Może być on jednak wydłużony, gdy wymaga tego złożoność kwerendy. Warto również podkreślić, że realizacja wniosku odbywa się bezpłatnie.

Każdemu, komu przedstawiono do wglądu materiały archiwalne w opisanym trybie, przysługuje kilka dodatkowych uprawnień. Przede wszystkim – może on otrzymać kopie udostępnionych dokumentów. Ma również możliwość uzyskania danych osobowych tych, którzy przekazywali organom bezpieczeństwa państwa informacje o przodku, oraz danych pracowników i funkcjonariuszy organów bezpieczeństwa państwa, którzy zbierali lub oceniali takie informacje. Może jednocześnie załączyć własne sprostowania, dodatkowe wyjaśnienia czy uzupełnienia do udostępnionych dokumentów, a także zastrzec część materiałów, gdy zawierają one bardzo osobiste informacje – dotyczące m.in. pochodzenia etnicznego lub rasowego, przekonań religijnych, stanu zdrowia, życia seksualnego. Natomiast, jeśli okaże się, że w archiwum IPN znajdują się przedmioty stanowiące kiedyś własność przodka, które on utracił, np. podczas rewizji, wnioskodawca ma prawo domagać się ich zwrotu.

Istnieje również kilka innych dróg dotarcia do archiwów IPN. Wymagają one jednak spełnienia ściśle określonych kryteriów. Mając możliwość publikacji swoich odkryć genealogicznych, udostępnienie doku-

mentów może nastąpić po złożeniu wniosku dziennikarskiego (należy jednak załączyć do niego upoważnienie redaktora albo wydawcy). Ten tryb daje spore możliwości badawcze. Zakres kwerendy może być tu stosunkowo szeroki – wykraczający poza działalność konkretnej osoby. Czas realizacji jest zwykle krótszy, niż w przypadku standardowego wniosku o udostępnienie do wglądu dokumentów. Wynika to m.in. z tego, że wnioskodawca bierze wówczas bezpośredni udział w przeprowadzanej kwerendzie, mając dostęp do wewnętrznej bazy danych IPN i współpracując na bieżąco z jego pracownikami.

Alternatywą jest również wniosek naukowy. Jego funkcjonowanie jest zbliżone do wniosku dziennikarskiego. Dotyczy on jednak pracowników naukowych – uprawnionych do prowadzenia badań w dyscyplinach nauk humanistycznych, społecznych, gospodarki lub prawa – bądź osób posiadających rekomendację od takiego pracownika.